

Drude Dahlerup:

Introduktion

Med dette temanummer vil POLITICA yde et bidrag til den arbejdsløshedsforskning, som nu endelig for alvor er ved at komme i gang her i landet. Det siger sig selv, at kun dele af hele dette omfattende problemkompleks kan blive berørt her. Til gengæld præsenteres nogle nye teoretiske tilgange samt en række ikke tidligere offentliggjorte empiriske data fra igangværende forskningsprojekter.

Artiklerne i dette nummer berører en lang række centrale aspekter af arbejdsløshedsproblematikken: arbejdsløshedens omfang og fordeling, arbejdsløshedens årsager og konsekvenser samt arbejdsløshedsforanstaltningers effekt. Tre af artiklerne drejer sig specielt om ungdomsarbejdsløsheden med fokus på spørgsmålet om overgangen fra skole til erhverv/arbejdsløshed samt på beskæftigelsesforanstaltninger specielt for unge. Disse artikler er ikke bare væsentlige ud fra et arbejdsmarkedspolitisk synspunkt, men også ud fra et uddannelsespolitisk synspunkt.

Arbejdsløshedsforskningen er ikke - og kan ikke være forbeholdt enkelte fagdiscipliner eller forskningsinstitutioner. Emnet kræver tværvidenskabelig indsats. Artiklerne i dette nummer er da også skrevet af folk fra en række forskellige samfundsvidenskabelige faggrupper. Artikelforfatterne kommer endvidere dels fra universiteter og læreanstalter, dels fra den offentlige administration, der i de seneste år i stigende grad har taget egentlige forskningsopgaver op. Det er blandt andet sket inden for arbejdsløshedsområdet i form af analyser af arbejdsløshedens fordeling og evalueringer af den offentlige beskæftigelsespolitik.

Det må være arbejdsløshedsforskningens mål at trænge dybere ned i problemerne, end det sker i den ofte meget overfladiske offentlige

debat om arbejdsløsheden. Samtidig må forskningens resultater formidles bredt, så de kan indgå i den offentlige debat og være med til at skabe et bedre grundlag for arbejdsmarkedspolitikken.

Eksempelvis må arbejdsløshedsforskningen kunne viderebringe en større forståelse for arbejdsløshedens omfang og fordeling, end mediernes relativt intetsigende opremser af arbejdsløshedens nettotal giver. I 1978 konkluderede det samfundsvidenskabelige forskningsråds rapport om arbejdsløshedsforskningen i Danmark,¹ at man her i landet har meget sparsom viden om bruttobevægelserne til og fra gruppen af arbejdsløse, samt om selektionsprocesserne i denne forbindelse. Dette nummers artikler er udtryk for, at en række forskere i de seneste år er gået i gang med denne problemstilling.

En af de bedste måder at studere bruttobevægelserne på er gennem individbaserede forløbsundersøgelser. Herved muliggøres studier af tilgangen til arbejdsmarkedet, frisættelse, ledighed, og udstødning - totalt eller for udvalgte grupper. Den nyere arbejdsløshedsforskning har i høj grad taget dette aspekt op. Alle artikler i dette nummer af POLITICA diskuterer og benytter sig da også af forløbsundersøgelser i en eller anden form.

I den offentlige debat har man i de aller seneste år diskuteret det såkaldte paradoksproblem, dvs. det faktum, at der samtidig kan være ubesatte jobs og mange arbejdsløse. Johs. Due og Thomas Boje diskuterer i deres artikler dette problemkompleks som et strukturproblem: en manglende overensstemmelse mellem den lokalt udbudte og den lokalt efterspurgte arbejdskrafts kvalifikationer, bragt i stand af blandt andet teknologiudviklingens dequalificering af dele af arbejdskraften. For at forsøge at afhjælpe paradoksproblemet - for så vidt det lader sig afhjælpe - er det nødvendigt gennem en forskningsindsats at skaffe øget viden om disse strukturproblemer - og dermed overskride de ideologisk baserede blokeringer over for forståelsen af problemernes karakter, som man møder i den offentlige debat ("Det hele skyldes, at de arbejdsløse ikke gider arbejde").

Paradoksproblemet har vist uddannelsessystemets betydning for

1) Arbejdsløshedsforskning i Danmark efter 1970. Udvalget vedr. arbejdsløshedsforskning. Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd. København 1978.

arbejdsløshedsproblematikken, med særlig vægt på efteruddannelserne og omskoling. Ungdomsarbejdsløsheden har bragt andre dele af uddannelsessystemet i fokus. Megen af den forskning om ungdomsarbejdsløsheden, som er blomstret op i de allerseneste år,² har interesseret sig for overgangen fra skole til erhverv/arbejdsløshed og for uddannelsens betydning for arbejdsløshedsrisikoen. Artiklerne i dette nummer af POLITICA viser i lighed med andre tilsvarende undersøgelser,³ at unge med kort skoleuddannelse og uden erhvervsuddannelse har betydelig øget risiko for at ende i arbejdsløshed eller som "husmødre". I forhold til en uddannelsespolitisk lighedsmålsætning er vi ifølge disse artikler langt fra målet. Skolepolitisk, men også ud fra det enkelte individs synspunkt, gælder det om at sikre alle unge en kompetencegivende uddannelse. Set ud fra et arbejdsmarkedssynspunkt må man imidlertid gøre sig klart, at arbejdsløsheden ikke bliver afskaffet, fordi alle unge får en kompetencegivende uddannelse. Som Ulrik Thomassen skriver, så skubber det delvist blot problemerne "opad".

I dette nummers første artikel beskriver Johannes Due arbejdsdirektoratets nye centrale register for arbejdsmarkedsstatistik, CRAM, og diskuterer dets muligheder for at vise netop bruttobevægelserne og afsløre, hvilke grupper der især er ramt af arbejdsløshed. Hermed er der skabt et redskab, der kan blive væsentlig for udformning af arbejdsmarkedspolitikken, ikke mindst gennem muligheden for evaluering af beskæftigelsespolitikens effekter.

Thomas Boje beskæftiger sig i den næste artikel med de strukturelle årsager til den stadige frisættelse af arbejdskraft i de kapitalistiske lande - en frisættelse, der under kriser betyder massearbejdsløshed, fordi den frisatte arbejdskraft kun har ringe mulighed for genbeskæftigelse. Thomas Boje udvikler en model for frisættelsens mulige konsekvenser for arbejderne og bringer resultater fra en konkret undersøgelse af, hvilke konsekvenser lukningen af Kastrup Glasværk har haft for arbejderne. Som i flere af

2) For en oversigt se Hornemann Møller, Ungdomsarbejdsløshed, Socialforskningsinstituttets meddelelse nr. 25, København 1978.

3) Lavindkomstkommissionens sekretariat har netop udsendt to vægtige undersøgelser: Anders Mathiesen, Uddannelsespolitikken, uddannelsesfordelingen og arbejdsmarkedet. Arbejdsnotat 4, 1979 og William Scharling, Restgruppens rekruttering, erhvervs- og indkomstforhold 1977. Arbejdsnotat 5, 1979.

de øvrige artikler påpeges også hos Thomas Boje, at arbejdsløsheden rammer skævt, og han diskuterer, hvilke grupper der er særlig udsatte for at blive arbejdsløse eller udstødt fra arbejdsmarkedet.

I den første af de 3 artikler om ungdomsarbejdsløshed og uddannelsessystem, beskæftiger Benedicte Madsen sig med de beskæftigelsesforanstaltninger, der er iværksat for unge. Gennem en udvikling af begrebet fremtidsplan diskuteres, hvorledes manglende beskæftigelsesmuligheder særlig i ungdomsperioden kan blive fatal for identitetsudviklingen. På grundlag af interviews med unge arbejdsløse argumenteres for, at selv nok så velmente beskæftigelsesforanstaltninger kun kan blive meningsfulde, hvis de fører frem til noget, der harmonerer med de deltagendes fremtidsplaner.

Lise Togeby bringer i sin artikel resultaterne fra den første systematiske undersøgelse af, hvad der sker med de unge, der udskrives på dispensation fra folkeskolen inden undervisningspligtens ophør. Undersøgelsen viser, hvor mange der udskrives, hvem der udskrives, og hvordan det er gået dem senere. Da denne undersøgelse af dispensanterne indgår i en større undersøgelse af en hel årgang af elever, er det muligt at sige noget om, hvorvidt det går dispensanterne dårligere end de elever, der fuldfører skolen. Undersøgelsen viser, at især de elever, der er udskrevet til erhvervmæssig beskæftigelse eller uddannelse, klarer sig dårligt. Disse unges arbejdsløshedsrisiko er betydelig, ikke mindst pigernes. Forløbsundersøgelsen viser, at to år efter udskrivningen har halvdelen af de udskrevne piger mistet kontakten med arbejdsmarkedet. Det er bemærkelsesværdigt, at en stor del af disse unge piger karakteriserer sig selv som husmødre. Dette kan formentlig ses som de unge pigers forsøg på i en arbejdsløshedstid at forsøge at skabe sig en identitet - en fremtidsplan - desværre uden megen fremtid i.

Ulrik Thomassens artikel drejer sig også om overgangen fra skole til erhverv/arbejdsløshed. Han påviser, at uddannelsessystemets restgruppe, dvs. dem der ingen videre uddannelse har fået, har dobbelt så stor risiko for arbejdsløshed som andre unge. Uddannelsen er ifølge undersøgelsen således den vigtigste faktor for de unges arbejdsløshedsrisiko, men også kønsfaktoren har selvstændig betydning for risikoen for arbejdsløshed, viser Ulrik Thomassens undersøgelse.

Som noget nyt er der i dette nummer lavet et resumé af de enkelte artikler. Disse resumeer findes efter hver artikel.